

Tihomil Stahuljak i veličina skromnosti (1918–2007.)

Ivanka Reberski

Potkraj kolovoza (24. kolovoza) na zagrebačkom Krematoriju tiho i skromno, ispratili smo doajena naše struke profesora Tihomila Stahuljaka, povjesničara umjetnosti, vrsnog konzervatora i sveučilišnog nastavnika, no, ponajprije neizmjereno skromnog i plemenitog čovjeka.

Ne znam koliko smo svi mi ovdje prisutni svjesni neumitne činjenice da je s profesorom Stahuljakom definitivno otišla doajenska i do danas nedostižna generacija hrvatskih povjesničara umjetnosti »onamo kam se za vazda gre«, kako bi to on slikovito rekao. Ti su zaslužnici utemeljili našu povijest umjetnosti kao znanstvenu i stručnu disciplinu na širokim humanističkim zasadama, neposredno prije Drugoga svjetskoga rata, u ranom poraću. Toj generaciji profesora, povjesnika, konzervatora i muzealaca, kojima je pripadao profesor Stahuljak, dugujemo ljubav i brigu za našu umjetničku baštinu, ljubav, koju su nam oni, u zlosretno poslijeratno doba, prenosili i usadili duboko u nas.

Iako već dulje vrijeme aktivno odsutan iz djelatnoga kruga struke, kojoj je posvetio svu svoju intelektualnu energiju, profesor Stahuljak bio je svojim etičkim poštenjem neprijeporni orijentir, koji je znao razmrsiti mnoga sporna pitanja u našoj iznimno osjetljivoj stručnoj materiji. A svojom erudicijom, koja je sjećanjem i neposrednim iskustvom sezala duboko u prvu plovinu turbulentnog i za spomeničku baštinu gotovo kataklizmičkog prošlog stoljeća, bio je prava riznica znanja o spomenicima kontinentalne a napose sjeverne Hrvatske.

Nakon završenog Filozofskog fakulteta u Zagrebu, u jeku Drugog svjetskoga rata, Tihomil Stahuljak započeo je

svoj stručni i znanstveni curriculum u Konzervatorskom zavodu Hrvatske, gdje je desetljećima radio kao konzervator. U živoj praksi, neprekidno na terenu, izgrađivao se onaj njegov posve rijedak osobeni lik: profinjenog, senzibilnog, tihog i povučenog erudita, teoretičara i velikog stručnjaka zaštite spomenika kulture, koji se u stručnim raspravama znao kameleonski preobraziti u žustrog sugovornika, koji je umio i te kako zagrijati atmosferu. Sjetimo se samo kako smo ga pomno slušali kad nam se kao doajen struke obratio na I. kongresu hrvatskih povjesničara umjetnosti stavljajući nam na dušu i srce očuvanje baštine, koje je njemu samome bilo najpreča briga.

Svoju pomno skupljanu zbirku i dragocjenu dokumentarnu ostavštinu dobro je zbrinuo za naraštaje u Muzeju grada Zagreba, a taj muzej se zauzvrat o njemu do smrtnog časa zahvalno skrbio. Sve dok mu je njegovo krhko zdravlje dopuštalo, neizostavno nam se pridruživao u našem Društvu, pa i u ovim prostorijama, na stručnim raspravama o gorućim problemima naših spomenika i gradova. Njegove primjedbe uvijek su primjerno ocrtavale lucidnu misao, veliko iskustvo i znanje stručnjaka. Stoga ne iznenađuje što je ubrzo, već potkraj pedesetih godina, postao predavač teorije i zaštite spomenika kulture na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je utemeljio katedru zaštite spomenika. Kao profesor Tihomil Stahuljak nije bio samo rutinirani predavač. Svojim studentima, ali i drugim mlađim kolegama nije samo nesebično predavao svoja znanja, već im je prenosio svoj duboko izgrađeni etički odnos prema spomenicima i njihovu integritetu, a to je mnogo više.

Po tome se upravo i nadovezuje na spomenutu generaciju utemeljitelja i doajena, ali i prema još jednom kuriozitetu koji je prvi uočio naš dugogodišnji predsjednik, prof. Radovan Ivančević svrstavši profesora Stahuljaka među pobornike »usmene predaje« na fakultetu. Da, prof. Stahuljak pripadao je onoj značajnoj, legendarnoj i pomalo bizarnoj grupi hrvatskih povjesničara umjetnosti i kulture, koji su lišeni taštine uporno istraživali i interpretirali hrvatsku kulturu i umjetničku povijest prenoseći svoje znanje studentima i suradnicima: usmeno, neposredno, in situ na terenu, uživo na spomenicima a ne iz knjiga. Ta odgojna crta, sposobnost usmenog prenošenja znanja, na kojoj su stasale generacije studenata povijesti umjetnosti i kojom su se okoristili mnogi doktorati naših kolega, bila mu je važnija negoli osobna slava stečena na lovorikama vlastitih objavljenih djela, za koje mu je preostajalo malo vremena.

No, ono što je za života objavio, prema riječima profesora Ivančevića, »može svakoga uvjeriti o svestranosti njegova znanja, o znanstvenoj kritičnosti u prosudbi likova i pojava, te suptilnoj sposobnosti promišljanja i svojstvenog interpretiranja«. Svojim istraživanjima što ih je započeo kao konzervator širio je spoznaje bez velike pompe. Potiho za vrijeme rata iskapao je ruševine gradina Samobora i Susedgrada. Nedugo potom usredotočio je najveću pozornost na srednjovjekovne, a potom i barokne zidne slike, te barokne rezbarene oltare u Hrvatskom zagorju. Među prvima istraživao je barok na sjeveru Hrvatske i prvi je revalorizirao historicizam 19. stoljeća. Pedesetih godina intenzivno je proučavao drvene crkve i kapele, a šezdesetih dvorce sjeverne Hrvatske. Drvene crkve i kapele proučavao je, prema vlastitim riječima, »najviše zato da ne iščeznu iz Hrvatske bez svakog traga, a dvorce zato da u Hrvatskoj (onako prepušteni posvemašnjoj propasti) ostanu barem zabilježeni«.

No, danas se čini kao da je namjerno učinio sve da »zametne pisani trag« o svome djelu i djelovanju. Objavio je tek nekolicinu iverja sa svoga radnog stola, ali nikad nije sustavno objavio građu koju je upravo on prvi istraživao. Sve je usmeno predavao drugima. Još osamdesetih godina dovršio je rukopis knjige o Klanjcu, koju nije objavio. Predšasnik i uzor na njegovu istraživačkom putu bio mu je Gjuro Szabo. Kao malo koji sljedbenik, prof. Stahuljak višestruko mu se odužio svojim prvijencem, knjigom *Gjuro Szabo, djelo jednog života*, koja je i značajno djelo povjesnoumjetničke i konzervatorske historiografije. I ta knjiga ne bi ugledala svjetlo dana da mu je Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, koje ju je izdalo, nije naprosto istriglo iz njegove rukopisne ostavštine 15 godina nakon što je 1980. za nju napisao uvodno slovo.

Kao branitelj spomenika vlastoručno ih je štitio u svojim vitalnim godinama, a potkraj dugoga života, umjesto da rezimira svoje spoznaje, lišen svake sebičnosti podigao je spomenik pioniru konzervatorstva na sjeveru Hrvatske, čijim je utabanim tragovima nastavio i djelovao. Nije li to najbolji dokaz plemenitosti duha i osjećaja obvezujuće odgovornosti, što zasigurno jače od bilo čega govori o moralnim vrlinama, o ljudskosti i etičnosti, koje s odlaskom Tihomila Stahuljaka iz naši redova možda i gube bitku.

I na kraju, tihi odlazak, jednako tihe i samozatajne osobnosti profesora Stahuljaka, ostavlja bez riječi, osobito koincidencija, da je napustio ovaj svijet, s kojim je cijeli život na svoj način komunicirao, upravo u gluho doba najtoplijega ljeta koje uopće pamtimo, kad je sve zamrlo i izbjeglo s užarenog zagrebačkog asfalta, te ga u tom našem umrtvljenom gradu gotovo i nije imao tko ispratiti.

Svi mi koji smo ga poznavali s osobitim ćemo štovanjem zadržati u sjećanju njegov plemeniti lik i djelovanje.